

КОРУПЦІЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРИЧИНИ ТА ЗАПОБІГАННЯ

©2018 ОЛЕНЦЕВИЧ Н. В., ФОМІНА О. О.

УДК 343.35:35.08

Оленцевич Н. В., Фоміна О. О. Корупція в системі публічного управління: причини та запобігання

Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до вирішення проблеми корупції в Україні, зокрема у сфері надання державних послуг і публічного управління. Наведено основні теорії корупції, що є актуальними на сучасному етапі розвитку суспільних відносин, а саме: статусної ренти, «агентської» моделі, рентиорієнтованої поведінки. Охарактеризовано етичний підхід, що застосовується організацією Transparency International, та політекономічний підхід до аналізу корупції. Проаналізовано основні причини корумпованості суспільних відносин, зокрема у сфері надання державних послуг та публічного управління. Відповідно до проявів корупції в системі публічного управління виокремлено економічні, інституційні, політичні та соціально-культурні причини її існування. Визначено, що корупція є постійно змінюваним явищем відповідно до розвитку та зміни суспільства. Виокремлено деякі концептуальні підходи до подолання корупції, зокрема запровадження конкуренції у сфері надання публічних послуг, інституціональне унормування діяльності органів влади, запровадження концептуальних морально-ідеологічних антикорупційних заходів. Наведено основні принципи та умови реалізації антикорупційної політики. Перспективами подальших досліджень виступають питання формування та реалізації ефективного механізму антикорупційної політики.

Ключові слова: корупція, публічне управління, економічна поведінка, рентиорієнтована поведінка, теорії корупції, прояви корупції, причини корупції, антикорупційні заходи.

Бібл.: 13.

Оленцевич Наталія Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і маркетингу, Київський національний лінгвістичний університет (вул. Велика Васильківська, 73, Київ, 03680, Україна)

E-mail: nata5334@ukr.net

Фоміна Олена Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і маркетингу, Донецький національний технічний університет (пл. Шибанкова, 2, Покровськ, Донецька область, 85300, Україна)

E-mail: elena_fomina_@ukr.net

УДК 343.35:35.08

UDC 343.35:35.08

Оленцевич Н. В., Фоміна Е. А. Коррупция в системе публичного управления: причины и предупреждение

Целью статьи является обоснование концептуальных подходов к решению проблемы коррупции в Украине, в частности в сфере предоставления государственных услуг и публичного управления. Приводятся основные теории коррупции, являющиеся актуальными на современном этапе развития общественных отношений, а именно: статусной ренты, «агентской» модели, рентиориентированного поведения. Охарактеризованы этический подход, применяемый организацией Transparency International, и политэкономический подход к анализу коррупции. Проанализированы основные причины коррумпированности общественных отношений, в частности в сфере предоставления государственных услуг и публичного управления. В соответствии с проявлениями коррупции в системе публичного управления выделены экономические, институциональные и социально-культурные причины ее существования. Определено, что коррупция является постоянно меняющимся явлением в соответствии с развитием и изменением общества. Выделены некоторые концептуальные подходы к ее преодолению, в частности введение конкуренции в сфере предоставления публичных услуг, институциональное нормирование деятельности органов власти, введение концептуальных основ нравственно-идеологических антикоррупционных мер. Приведены основные принципы и условия реализации антикоррупционной политики. Перспективами дальнейших исследований выступают вопросы формирования и реализации эффективного механизма антикоррупционной политики.

Ключевые слова: коррупция, публичное управление, экономическое поведение, рентиориентированное поведение, теории коррупции, проявления коррупции, причины коррупции, антикоррупционные меры.

Библ.: 13.

Оленцевич Наталья Владимировна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры менеджмента и маркетинга, Киевский национальный лингвистический университет (ул. Большая Васильковская, 73, Киев, 03680, Украина)

E-mail: nata5334@ukr.net

Фоміна Елена Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики и маркетинга, Донецкий национальный технический университет (пл. Шибанкова, 2, Покровск, Донецька область, 85300, Украина)

E-mail: elena_fomina_@ukr.net

Olenitsevych N. V., Fomina O. O. The Corruption in Public Administration System: Causation and Prevention

The article is aimed at substantiation of conceptual approaches to solving the problem of corruption in Ukraine, in particular in the sphere of provision of public services and public administration. The basic theories of corruption which are actual at the modern stage of development of public relations, i.e.: status rent, «agent» model, rent-seeking behavior are presented. Both the ethical approach applied by Transparency International and the political economic approach to analysis of corruption are characterized. The main reasons of corruption of public relations, in particular in the sphere of provision of public services and public administration, are analyzed. In accordance with manifestations of corruption in the system of public administration are allocated economic, institutional and socio-cultural reasons for its existence. It is determined that corruption is a constantly changing phenomenon in accordance with development and change of society. Some conceptual approaches to countering corruption are allocated, in particular introduction of competition in the sphere of provision of public services, institutional norming of activity of authorities, introduction of conceptual bases of moral-ideological anti-corruption measures. The basic principles and conditions of implementation of anti-corruption policy are provided. Prospects for further research are the issues of formation and implementation of an effective mechanism of anti-corruption policy.

Keywords: corruption, public administration, economic behavior, rent-seeking behavior, theories of corruption, manifestations of corruption, causes of corruption, anti-corruption measures.

Bibl.: 13.

Olenitsevych Nataliya V. – PhD(Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management and Marketing, Kyiv National Linguistic University (73 Velyka Vasylkivska Str., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: nata5334@ukr.net

Fomina Olena O. – PhD(Economics), Associate Professor of the Department of Economics and Marketing, Donetsk National Technical University (2 Shybankova Square, Pokrovsk, Donetsk region, 85300, Ukraine)

E-mail: elena_fomina_@ukr.net

Однією із найбільш небезпечних загроз на шляху подальшого розвитку незалежності та демократії в Україні є корупція. Вона пронизала майже всі сфери суспільного життя – від економіки і політики, державного і місцевого управління до науки, освіти й охорони здоров'я. Корупція спричиняє великі економічні збитки, посилює соціальну напруженість у суспільстві, сприяє розвитку недовіри до влади й адміністративних інститутів, стримує проведення реформ і гальмує процеси, необхідні для подолання системної соціально-економічної кризи. Корупція стоїть на заваді зміцнення конституційного і суспільного ладу, стає причиною швидкого зростання «тіньової» економіки та економічної злочинності [1, с. 84–85].

Україна здобула репутацію надзвичайно корумпованої держави на міжнародному рівні, про що свідчить її високий рейтинг сприйняття корупції. Відповідно до результатів дослідження Transparency International, за 2017 рік Україна здобула 30 балів зі 100 можливих індексу сприйняття корупції (CPI) і посіла 130 місце (зі 180 країн світу). Це на 1 бал більше та на 1 позицію вище, ніж у 2016 р. (29 балів, 131 місце зі 176 країн) [2]. Відповідно до опитування, проведеного у 2016 р. Центром Разумкова, понад 65% громадян України мали корупційний досвід принаймні один раз на рік, при цьому найбільш корумпованими вони визначили такі сфери, як медицина (61%); освіта (34%); силові структури (24%); дозвільні та контролюючі органи (19%); місцеві органи влади (18%) [3]. Корупція сформувала певну модель економічної поведінки та перетворилася на невід'ємний структурний елемент системи публічного управління, викоренення якого потребує суспільної уваги, політичної волі, системної діяльності з боку як фахівців, так і представників громадянського суспільства.

Щодо досліджень проблем корупції в науковій літературі, то слід виокремити декілька сфер, в яких зосереджено увагу сучасних дослідників: державне управління різних рівнів; взаємодія влада і бізнесу; сфера надання соціальних послуг (освіта, охорона здоров'я, правовий захист); оборона країни та національна безпека. Зокрема, проблеми корупції в системі державного управління знаходяться у центрі уваги Є. Невмержицького і З. Варналія; корупційні загрози національній та економічній безпеці висвітлюються в роботах М. Мельника і О. Кузнецової; систематизації теоретичних аспектів корупції присвячено монографії, підготовлені за редакцією М. Фоміної та І. Ревака. Здебільшого корупція розглядається як складне негативне суспільне явище, яке обумовлене політичними, культурними й адміністративними чинниками. При цьому більшість авторів визначають корупцію як різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує не тільки державу й органи державної влади, але і суспільну свідомість, впливає на моральні цінності, викривлює норми і принципи соціально-економічних відносин. Унаслідок цього виникають загрози на шляху подаль-

шого прогресу та просування до загальноцивілізаційних демократичних цінностей і прогресу.

Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до вирішення проблеми корупції в Україні, зокрема у сфері надання державних послуг і публічного управління.

Аналіз форм прояву корупції в контексті історичного розвитку суспільства дозволяє стверджувати, що корупція як складне соціально-економічне явище супроводжує людство протягом багатьох століть. На думку окремих авторів, у нашій країні джерела корупції можна знайти навіть в організації економічного життя запорізьких козаків, які підносили дарунки кошовому після вдалої купівлі товарів [6, с. 181]. Незважаючи на чималий історичний досвід, зберігається складність дослідження феномена корупції, яка полягає у відсутності єдиного тлумачення змісту і складу дій, які вважаються корупційними. Виходячи з етимології терміна «corruption» з латинської означає «підкуп, продажність суспільних і політичних діячів, посадових осіб» [4, с. 190]. Проте на практиці корупція поєднує цілу низку відносин, що мають різні форми прояву: від отримання «вдячності» на побутовому рівні за надання послуг соціального або іншого характеру до підкупу посадових осіб і владноможців з метою прийняття законодавчих актів, політичних або економічних рішень на користь бізнесу окремих осіб або груп з особливими бізнес-інтересами. У Законі України «Про запобігання корупції» (редакція від 03.08.2017 р.) корупція визначається як «використання особою наданих їй повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди ...» [5].

В основі корупції лежать такі вікові традиції взаємодії людей, як «послуга за послугою», *do ut des* («даю, щоб ти дав») [7, с. 34]. Корупційні відносини подібні до ринку, де продаються та купуються певні угоди і послуги. Тому тут діють і закон попиту, і закон пропозиції, що передбачають економічну поведінку за законами ринкового обміну. По суті, корупція представляє особливий вид відносин обміну, які об'єднують окремих людей, різні інститути суспільства в єдиний соціальний організм. Ці відносини мають двоїтий характер. З одного боку, для учасників корупційної угоди вони еквівалентні, з іншого боку, принцип еквівалентності для суспільства порушується, тому що цей обмін призводить до: несанкціонованого перерозподілу ресурсів на користь небагаточисельних соціальних груп населення; появи значних додаткових трансакційних витрат, а отже, і втрат суспільного продукту; деструктивного викривлення функцій державного управління [7, с. 29].

Основна ознака корупційної поведінки зводиться до отримання неправомірної вигоди від використання особою свого посадового становища або наданих повноважень. Під неправомірною вигодою розуміється, зазвичай, давання та отримання хабара

в будь-якій формі – грошовій, негрошовій, у вигляді переваг, пільг, доступу до обмежених благ і т. ін. Корупційні дії стають можливими в умовах непрозорої та неконтрольованої адміністративної або економічної влади, коли за допомогою існуючих інститутів забезпечується доступ окремих осіб до суспільних ресурсів, їх право здійснювати розпорядчі дії на власний розсуд за умов обмеженості або навіть відсутності контролю з боку суспільства. Як система економічної поведінки корупція може проявлятися як на мікро-, так і на макрорівні через кумівство, протекціонізм та лобізм інтересів окремих індивідів, привласнення суспільних ресурсів для задоволення власних інтересів, реалізації владних амбіцій; через підтримку та фінансування певних політичних структур і організацій, які перш за все переслідують власні вигоди та не ставлять за мету досягнення головної суспільної цілі – підвищення добробуту громадян [8, с. 356].

З позицій економічної теорії, основу механізму корупції становить прагнення особи до отримання такої вигоди, розміри якої перевищують витрати часу або ресурсів, які вона мала би понести за умов дотримання офіційних норм і процедур, а також усвідомлення мінімального розміру втрат у разі викриття неправомірності таких дій контролюючими інституціями. Така поведінка господарського суб'єкта є цілком економічною за своїм змістом, оскільки має ознаки раціональності та прагматичності. Раціональність виявляється в намаганні отримати максимальний зиск при мінімальних витратах ресурсів, а прагматичність передбачає усвідомлене підпорядкування своїх дій ідеї раціональності, незважаючи на формальні та неформальні інституційні бар'єри. Людина економічна «вільна від моральних принципів, обачливо й енергійно наживає гроші, всюди і завжди максимізує власні доходи і мінімізує витрати, ігнорує інтереси і потреби інших людей та соціальних груп» [9, с. 37].

Щодо економічних теорій корупції, слід виділити теорію корупції як статусної ренти за монополічне становище чиновника та «агентську» модель корупції. Авторство першої концепції належить П. Мауро [10]. Відповідно до неї «корінь» корупції полягає в наявності «місця», посади та статусу, що допомагає отримувати вигоди. Другу концепцію вперше описав К. Е. Бенфілд, який вважав, що «корупція стає можливою, коли існують три типи економічних агентів: той, який наділений повноваженнями; той, хто наділяє повноваженнями, і третя особа, доходи і витрати якої залежать від особи, що наділена повноваженнями» [цит. за 11, с. 59]. Особа, яка наділена повноваженнями, схильна до корупції в межах, в яких її можна приховати від особи, яка наділяє повноваженнями. Вона стає корумпованою, коли забезпечує інтереси особи, яка наділяє її повноваженнями на шкоду суспільним інтересам, порушуючи закон.

У сучасній теорії суспільного вибору, так званій «новій політичній економії», одним з фундаментальних понять стала рентоорієнтована поведінка, а саме *rent-seeking behavior* – поведінка, спрямована на пошук ренти в діяльності, яка відрізняється від «нормальної» поведінки учасників економічного процесу, спрямованої на виготовлення продукту чи надавання послуг і отримання прибутку. Сенс пошуку ренти полягає в тому, щоб за допомогою влади штучно створити для себе або визначеної групи індивідів найбільш сприятливі умови реалізації інтересів, за яких без додаткових зусиль і витрат у виробництві можна отримати максимальний дохід. Наприклад, отримати вигоду від забезпечення монополічного становища певного підприємства на ринку, що підтримується державними чиновниками за певну винагороду. Суть такої ренти, напевно, найкраще характеризує таке спеціальне слово, як «відкат». На відміну від звичайної ринкової конкуренції, боротьба за отримання цієї ренти не поліпшує становище споживачів, а чітко спрямоване на отримання власних вигід певними індивідами. Така конкуренція має на меті вплив на державні структури або окремі їх ланки з метою явного чи прихованого перерозподілу прибутку. Ця теорія дає відповідь на дуже важливе питання, яке хвилює не тільки економістів: чому влада, міністерства і парламент приймають неефективні, непослідовні рішення, що суперечать рекомендаціям науки і навіть здоровому глузду. Це дозволяє зрозуміти й те, чому такою складними та неефективними є система боротьби з корупцією, механізм протидії їй.

Досить своєрідним є і так званий «етичний підхід» у дослідженні корупції, що представлений, зокрема, в низці публікацій організації Transparency International. На думку прихильників такого підходу, корупція є наслідком недоліків етичних правил управління, що призводять до кризи системи. Головним інструментом антикорупційних реформ, на їх думку, може стати проведення реформи управління з метою встановлення ефективного менеджменту із прийняттям етичних правил у бізнесі та інших структурах суспільства.

Проте, на наш погляд, більш продуктивним слід вважати політекономічний аспект дослідження корупції, який акцентує увагу на нелегітимному привласненні й реалізації публічними посадовими особами суспільних ресурсів будь-яких форм власності в особистих, вузькогрупових або корпоративних інтересах шляхом використання владних повноважень.

Економічну систему суспільства з позицій інституційного оформлення можна розглядати як поєднання формальної та неформальної підсистем. Суб'єкти корупції функціонують у неформальній підсистемі, в якій панує своя система цінностей, свої цілі й засоби їх досягнення. З огляду на протиправність своєї діяльності вони не можуть «засвітити» суспільству свої корумповані відносини, оскільки в такому разі настане реакція з боку закону на їхні дії. Водночас суб'єкти ко-

рупції не можуть існувати без формальної підсистеми. Остання є для них обов'язковою передумовою встановлення корумпованих відносин, адже для того, щоб зловживати владою, її потрібно мати – обіймати відповідну посаду в органах державної влади (місцевого самоврядування), бути наділеним певними повноваженнями, мати можливість їх офіційно використовувати. Крім того, формальна підсистема є прикриттям неформальної, оскільки, по-перше, суб'єкти корупції для досягнення своїх протиправних цілей використовують надані законом повноваження, по-друге, офіційний статус вони використовують для ухилення від передбаченої законом відповідальності.

Корупція стала частиною сучасного державного і суспільного механізму, пронизавши всі його структури та рівні. Вона уніфікує методи і форми відносин державних органів влади з представниками легального бізнесу та організованої злочинності й інтегрує їх у єдину систему тіншових (кримінальних) відносин. Корупція – це явище, яке постійно розвивається і змінюється разом із суспільством. Водночас її сутність є сталою, змінюються лише види корупційних діянь та форми їх вияву. Зміни у структурі корупції та формах корупційних проявів детермінують відповідні зміни в суспільстві [12, с. 26].

Аналіз проявів корупції в системі публічного управління дозволяє виокремити економічні, інституційні, політичні та соціально-культурні причини її існування. *Економічні причини* корупції обумовлені рідкістю та обмеженістю ресурсів, і коли державні чиновники отримують повновадження розпорядження будь-якими дефіцитними суспільними благами, корупція отримує додаткові стимули для розвитку. *Інституційні причини* корупції пов'язані з високим рівнем закритості та непрозорості в роботі державних органів; значною лобістською складовою процесу законотворчості; кадровою політикою держави, яка базується на принципах «кумівства», непотизму, кронізму, протекціонізму, фаворитизму, сімейності, клановості, містечковості, трайбалізму. *Політичні причини* корупції формуються у зв'язку з тим, що політичну владу за умов відсутності громадянського суспільства дуже легко конвертувати у гроші; використовувати отримані повноваження у приватних, корпоративних чи кланових інтересах. Деякі дослідники, аналізуючи причинно-наслідкові зв'язки влади та корупції, констатують сформовані політекономічні закономірності становлення ланцюжка: влада – гроші – корупція. «Політична влада, з одного боку, тісно переплетена із бізнесом, а з іншого, сама влада є сферою високоприбуткового бізнесу» [цит. за 7, с. 43]. *Соціально-культурні причини* корупції є наслідком деморалізації суспільства; недостатньої інформованості та самоорганізації громадян; низького рівня відповідальності та соціальної пасивності по відношенню до «владоможців». Також сюди слід

додати історично сформовані національну господарську культуру та менталітет [7, с. 44].

За умов відсутності механізму запобігання отриманню неправомірної вигоди суб'єктами влади корупція стає системним явищем, що поширюється на всі рівні соціально-економічної взаємодії та укорінюється в них. Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для України є надзвичайно важливою і складною справою, адже корупція стала чинником, що реально загрожує національній безпеці та конституційному ладу.

Напрями боротьби з корупцією мають спрямовуватися на мінімізацію дії причин і чинників, що її обумовлюють. Відповідно до причин корупції в системі публічного управління доцільно виокремити деякі концептуальні підходи до її подолання.

Зменшенню впливу економічних чинників має сприяти запровадження конкуренції в розпорядженні дефіцитними благами, створення умов, за яких неможливо «купити» всю вертикаль і горизонталь влади; конкурсний відбір виконавців робіт або надавачів послуг, що фінансуються державним замовленням. Забезпечення прозорості формування фінансових потоків та розпорядження ними в бюджетах всіх рівнів з урахуванням коштів від вітчизняних і міжнародних донорських організацій обмежить можливості до пошуку та вилучення корупційної ренти.

Інституціональні аспекти подолання корупції пов'язані з адміністративно-правовим унормуванням діяльності органів влади, прийняттям нормативно-правових актів антикорупційного характеру, запровадженням процедур професійно-фахового відбору державних службовців і посадових осіб органів місцевого самоврядування; проведенням періодичного звітування, атестації й оцінки їх діяльності з боку громад і представників громадянського суспільства. Досвід зарубіжних країн надає чимало позитивних прикладів застосування певних організаційних форм і інститутів, що мінімізують корупційні ризики і зводять корупційну складову в діяльності державних установ і органів місцевого самоврядування до нуля.

Подолання корупції на рівні політичних формувань вимагає реалізації чіткої державної антикорупційної політики; об'єднання та компромісної співпраці всіх політичних сил щодо вирішення питань подолання корупції. Проблема запровадження концептуальних морально-ідеологічних антикорупційних заходів є, на наш погляд, найбільш складною, оскільки її вирішення потребує політичної волі до подолання корупції, свідомої та відповідальної поведінки всіх учасників політичного процесу, добровільного обрання принципів чесної, етичної поведінки.

ВИСНОВКИ

Боротьба з корупцією має базуватися на таких принципах:

- ✦ безумовне дотримання законних праві свобод людини та громадянина;
- ✦ ефективність протидії корупції може бути забезпечена тільки узгодженими діями державних органів, громадських організацій та громадян;
- ✦ державна система боротьби з корупцією передбачає здійснення державної політики, спрямованої на усунення та нейтралізацію чинників, які сприяють розвитку корупційних дій;
- ✦ правова база боротьби з корупцією має враховувати зміни соціально-економічної та політичної ситуації в державі;
- ✦ головна увага в протидії корупції повинна надаватися запобіжним заходам, оснований на аналізі та прогнозуванні тенденцій поширення корупційних діянь;
- ✦ основні практичні заходи щодо запобігання та виявлення корупційних діянь здійснюються органами, які ведуть боротьбу з корупцією.

Важливим фактором запобігання проявам корупції є вдосконалення діяльності органів по боротьбі з корупцією. Необхідно більше уваги приділяти своєчасному реагуванню на повідомлення громадян, засобів масової інформації, результати соціологічних досліджень про корупційні діяння та інші протиправні дії посадових осіб, поширеність корупції в окремих відомствах. Одним із головних напрямів має бути створення умов, які б обмежували безпосередній контакт з клієнтом і, таким чином, унеможлилювали скоєння корупційних дій державними службовцями [13]. Єдина мета зусиль усіх державних органів у цьому напрямі – це забезпечення дотримання прав і свобод громадян як найповнішої реалізації їхніх законних інтересів, адже єдиним чинником ефективності роботи в цьому випадку є те, наскільки громадяни задоволені виконанням зобов'язань, які бере на себе держава.

Отже, на сьогоднішній день існує складність подолання корупції, яка пов'язана ще з тим, що в таких протиправних діяннях зацікавлені не тільки представники органів влади, а й бізнесмени та пересічні громадяни. Люди схильні дати «хабара», навіть коли в них не вимагають, з метою мати державне рішення на свою користь у найкоротші терміни. Необхідність вирішення цих та інших проблем обумовлює подальші дослідження щодо вироблення ефективної антикорупційної політики. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення : монографія / О. М. Алімов, А. І. Даниленко, В. М. Трегобчук та ін. Київ : Об'єднаний ін-т економіки НАН України, 2005. 540 с.

2. Індекс корупції CPI-2017. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/>

3. Аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». Київ : НІСД, 2017. С. 315.

4. Большой экономический словарь : 25000 терминов. 7-е изд., доп. / под ред. А. Н. Азрилияна. М. : Институт новой экономики, 2010. 1472 с.

5. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

6. Петрушина Т. О. Социально-экономическое поведение населения Украины в условиях институциональных перемен. Киев : Институт социологии НАН Украины, 2008. 544 с.

7. Корупція і тіньова економіка: політекономічний аспект : монографія / М. В. Фоміна, В. В. Приходько, М. Г. Каптуренко та ін. Донецьк : ДонНУЕТ, 2012. 333 с.

8. Публічне управління та адміністрування в умовах інформаційного суспільства: вітчизняний і зарубіжний досвід : колективна монографія. Запоріжжя : ЗДІА, 2016. 606 с.

9. Гарбер И. Экономическая психология собственности и денег, принятия экономических решений, торговли и рекламы. Харьков : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2017. 192 с.

10. Mauro P. The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth. International Monetary Fund Working Paper. 2002. No. 02/213. 23 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02213.pdf>

11. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / кер. авт. кол. доц. І. О. Ревак. Львів : ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

12. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія. Київ : Юридична думка, 2004. 400 с.

13. Невмержицкий Е. В. Коррупция в Украине: проблемы усиления противодействия. *Право Украины*. 2014. № 1. С. 298–309.

REFERENCES

Alymov, O. M. et al. *Ekonomichnyi rozvytok Ukrainy: in-stytutsionalne ta resursne zabezpechennia* [Economic development of Ukraine: institutional and resource support]. Kyiv: Obiednanyi in-t ekonomiky NAN Ukrainy, 2005.

Analitychna dopovid do shchorichnoho poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2017 rotsi» [Analytical report to the annual message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Internal and External Situation of Ukraine in 2017"]. Kyiv: NISD, 2017.

Bolshoy ekonomicheskii slovar [Large economic dictionary]. Moscow: Institut novoy ekonomiki, 2010.

Fomina, M. V. et al. *Koruptsiia i tinyova ekonomika: politekonomichnyi aspekt* [Corruption and the shadow economy: the political-economic aspect]. Donetsk: DonNUET, 2012.

Garber, I. *Ekonomicheskaya psikhologiya sobstvennosti i deneg, prinyatiya ekonomicheskikh resheniy, torgovli i reklamy* [The economic psychology of property and money, economic decision-making, trade and advertising]. Kharkiv: Izd-vo «Gumanitarnyy Tsentr», 2017.

"Indeks koruptsii CPI-2017" [Corruption Index CPI-2017]. <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/>

*Koruptsiia: teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhen-
nia* [Corruption: Theoretical and Methodological Principles of
the Study]. Lviv: LvDUVS, 2011.

[Legal Act of Ukraine] (2014). [http://zakon2.rada.gov.ua/
laws/show/1700-18](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18)

Mauro, P. "The Persistence of Corruption and Slow Econom-
ic Growth". International Monetary Fund Working Paper. 2002.
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02213.pdf>

Melnyk, M. I. *Koruptsiia – koroziiia vlady (sotsialna sutnist,
tendentsii ta naslidky, zakhody protydii)* [Corruption –corrosion
of power (social essence, tendencies and consequences, mea-
sures of counteraction)]. Kyiv: Yurydychna dumka, 2004.

Nevmerzhitskiy, Ye. V. "Korruptsiya v Ukraine: problemy
usileniya protivodeystviya" [Corruption in Ukraine: the problem
of increasing opposition]. *Pravo Ukrainy*, no. 1 (2014): 298-309.

Petrushina, T. O. *Sotsialno-ekonomicheskoye povedeniye
naseleniya Ukrainy v usloviyakh institutsionalnykh peremen* [So-
cio-economic behavior of the population of Ukraine in the
context of institutional change]. Kyiv: Institut sotsiologii NAN
Ukrainy, 2008.

*Publichne upravlinnia ta administruvannia v umovakh in-
formatsiinoho suspilstva: vitchyznianyi i zarubizhnyi dosvid* [Pub-
lic administration and administration in the conditions of the
information society: domestic and foreign experience]. Zapor-
izhzhia: ZDIA, 2016.